

Є на нашій Землі місце, до якого пташині ключі ще за добру сотню кілометрів спрямовують свій літ так, щоб пролетіти над ним.

Не просто пролетіти. А очиститись, викупатись в прозорому повітрі, краєчком крила, дзьобиком захопити води с озерця, що витікає з кринички. Вожак першим з височини стрімко летить вниз, а за ним — увесь ключ. І, доторкнувшись хвильки, всі радісно купаються, перекидаються в повітрі. Тільки згодом поважно і довірливо, всією сім'єю походжають моріжком біля Хреста, що височить над криничкою, туляться до дерев'яного бильця.

Це — лівий берег долини. А праворуч, через видолонок — Свята Криничка. Віковий кам'яний Хрест при ній. Образ Матері Божої з Спасителем на руках. Дерев'яні Хрести. Свічечки. Рушники. Прихожани з близьких чи далеких околиць, що прийшли вклонитися святині Поділля — Йосафатовій долині. Відомі в християнському світі Хрести.

СЕЛО ГОЛИНЧИНЦІ

Якщо трошки історії, то там, де тепер Голинчинці, колись шумів дрімучий ліс. Татарська навала та турецький спис обминав ці неходжені місця.

Йшла друга половина XVII століття, двадцять сім років поневолення Поділля Султанівською Туреччиною. Неподалік Шаргорода, у Калинівському православному чоловічому монастирі шукали порятунку православні з навколишніх сіл, матері з дітьми, священники. Та й тут могли появиться турки, що на смерть катували православних.

Церковний переказ розповідає, що сама Матір Божа уві сні дала благословення монахам на порятунок, йдучи на ранішню зорю.

І пішли, гнані яничарами, ченці та миряни, рятуючи дітей, на схід сонця, в дрімучі ліси. Тільки на третій день зупинились вони в урочищі, біля кринички. Як говорить легенда, стало їм тут затишно і спокійно. Помолившись, заснули вони сном праведників. А у сновидінні знову явилася їм Матір Божа, яка з піднебесся благословляла околицю.

І заснували ченці обитель. А що були бідні та обдерті, то й назвали її «Голі ченці». Миряни окремо житло будувати стали. Любили люди цей край. Чотири села на чотири боки, а посередині — долина. Криничка під молотом, вода джерельна, цілюща. Молились біля неї, а долину Йосафатовою звали.

ЧУДО БОЖОЇ МАТЕРІ

Було це в спекотні жнивові дні 1923 року. Пас пастух Яків людську череду корів. Рядом дівчинка Харитинка овець пасла. Любив пастух це місце, моливсь біля кринички, цілив стружене тіло цілющою водою.

Аж дивиться пастух — Матір Божа з Немовлям. Прямо у воді над криничкою. Святий німб золотом сяє.

Страху не було, заціпеніння теж.

— Матір Божа, що робити маємо? — спромігся промовити.

— Христа славте, хрести ставте — почув у відповідь.

І Матір Божа, благословляючи його і всю околицю, вже танула у повітрі, підіймаючись на небо. Пастух миттю звівсь на ноги і щодуху побіг у село.

З хоругвами та образом святого Миколая поспішили голінчани за своїм священником отцем Тихоном до кринички. Вони й першими поставили тут дубового хреста.

Слава про диво Господнє рознеслася враз. Ще того ж дня хрести встановили жителі сусідніх Русави, Попелівки, Ксьондзівки, Шпикова, Рахнів, Зведенівки та Джурина.

До осені Йосафатова долина була вся вкрита хрестами. Тижнями і місяцями люди несли їх на своїх руках звідусіль. Далека Кубань і Одещина, Придністров'я, Бессарабія і Донбас слали свою хвалу Господу. Добиралися потягами із далекого Сходу і Забайкалля.

РОЗПРАВА НАД ХРЕСТАМИ І НАД ЛЮДЬМИ

Місцеве начальство та обласні можновладці враз занепокоїлись, коли в такій глушині з'явилися хрести. Секретна доповідна Могилів-Подільського округ виконкому на ім'я голови Подільського губернського виконкому від 24 листопада 1923 року розповідає, що на Йосафатовій долині: «трапляються численні випадки зцілення від різних хвороб, що викликає неймовірний приплив людей на релігійні відправи, що проводяться на місці Явлення загадкової жінки з дитиною. Це все виходить за рамки комуністичної ідеології, тому є шкідливе».

Надзвичайна комісія губвиконкому приймає рішення не тільки знести з лиця землі хрести, але й перевиховати учасників тих подій. Кінні роз'їзди міліції зупиняли хід прочан, нагайка біла й по хрестах, й по людських плечах. Село захопили чекісти. З сусідніх районів пригнали чоловіків з бардашами та пилками, кіньми та волами пиляти хрести - на дрова у Джурин та Жмеринку. Свої «активісти-безбожники» кроквами та балками на столу чи хату премії одержували.

Селом прогнали валку з п'ятдесяти чоловік. Забрали отця Тихона, пастуха Якова, столяра Семена з жінкою Пистиною. Всіх тих, хто давав притулок прочанам. Пішки, збиті та закривавлені, в лахмітті й босі, оточені кінною міліцією, близько двох діб йшли вони у Шаргород. А звідти етапом, вже по першому сніжку — у Вінницю.

МУЧЕНИЦЬКА СМЕРТЬ ПАСТУХА

Судилище йшло довго. Вже Йорданські морози рипіли в підземеллях вінницьких казематів. Та ніхто з п'ятдесяти не визнав своєї провини, не зрікся віри. Мордували, морили голодом, але так і не змогли «пришити» «державної зради». Вжахнула всіх смерть пастуха Якова. Його в підземеллі живим загризли пацюки. Мученицькою смертю засвідчив істину пастух. Так нічого і не добившись, обмерзлих та обшарпаних, сорок дев'ять душ вигнали на вулицю. Коли пішки вони придибали від Вінниці до Голинчинець, то на Йосафатовій долині побачили... 16 тисяч хрестів, що з'явилися зимою, після майже повної ліквідації «Сафатової долини». Це були вже посланці Середньої Азії та Далекого Сходу, Півночі та Зауралля, куди ще не дійшла вістка про розправу над хрестами. Тільки коли навесні 1924 року було перекрито ходи до Голинчинець і бригади найманців ліквідували (на їхню думку) останнього дерев'яного хреста, слідча комісія відновила свою роботу.

Ще майже півтора року йшло слідство. З підсудними було ясно. Достатньо було і свідків. Архіважливим завданням чекістів залишалося знайти хриstopродавців. Які хоч би якось могли обезславити святе місце.

СУДОВИЙ ПРОЦЕС

За перегородкою, на дерев'яних лавках тісно розмістилися підсудні — дев'ять священників і вісімнадцять мирян-заможників і бідняків. Всім їм притаманні мужність і відчуття правди у своїх вчинках. Незламність, всіх без винятку, підсудних, вірність, стійкість у Вірі Христовій. Місце головного підсудного — Якова Мисика — порожнє. Його вже немає в живих.

Вхід для публіки вільний. Міліція стримує хвилі бажаючих.

Так 21 червня 1925 року розпочався у залі Вінницького губернського суду найгучніший у ті роки на Поділлі судовий процес, який у хроніці тих днів офіційно значився як «Справа про Хрести на Йосафатовій долині». Тільки 1 липня, після 30-годинної наради на вечірньому засіданні було оголошено вирок.

У перший день судового процесу з'явився монах Симеон — прямо перед лавою підсудних у своєму незмінному плащі — волосяниці і сандаліях на босу ногу. Благословивши підсудних, старець голосно заявив: «Дух Святий буде говорити Вашими устами. Амінь». Коли міліція кинулась до нього, старець Симеон перехрестився і... зник.

Особливо зневажливо говорив один з «христопродавців-односельців» про юриста Сумневича. Мовляв, найбільша його провина в тому, що він — людина віруюча, хоча закінчив Томський університет, і як це він, Сумневич, що вже три роки при радвладі був нарсуддею, насмілювався писати в Харків клопотання про офіційне виділення земельної ділянки під Хрести та будівництво монастиря! Висновок: це — соціальне небезпечно для радянської влади людина.

Всім присутнім відомо, що по доносу цього ж односельця чекісти у Харкові в поїзді затримали сина отця Тихона — Олексія Петринського, котрий був делегований до Москви з вісткою — свідченням на ім'я Святішого Патріарха Тихона про Явлення Матері Божої зі Спасителем на Йосафатовій долині.

Дев'ятий день — промови сторін. З виступу громадського обвинувача дізнаємося дійсно приголомшливу цифру: за п'ять місяців 1923 року на Йосафатовій долині побувало більш як мільйон п'ятсот тисяч віруючих. Це більше, ніж все населення нашої теперішньої області.

Прокурор Попов у всьому бачить прояви контрреволюції. Він просить суд застосовувати тільки 119 та 120 статті Карного кодексу. Захисникам суд відводить тільки ранішнє засідання 1 липня. Вони доводили, що у вчинках підсудних немає тих злочинів, які передбачені статтями Карного кодексу. Так, ст. 120 говорить про використання релігійних обрядів з корисною метою, а ст. 119 передбачає ще й контрреволюційну мету. Між тим дані судового слідства не підтвердили фактів обвинувачення, тим більше зв'язків із закордонною контрреволюцією. Захисники зазначили, що бути учасником хрестоношення ніколи Карним кодексом не заборонялося і застосовувати відповідну кару немає ніяких підстав.

— Всі підзахисні потребують не пом'якшення кари, а повного виправдання, — звертаються письмово до суду всі троє адвокатів. Та вирок вже давно підготовлений, як і велить диктатура войовничого атеїзму. Покарання згідно цього вироку: біднякам — примусові роботи; селянам, юристу і священикам — до 4 років бупру із суворою ізоляцією (термінологія вироку збережена). Священикам і юристу, який завжди захищав селян, після відбуття покарання заборонялося проживати на Україні протягом 3-х років, як соціальне небезпечним.

ПАМ'ЯТЬ НАРОДНА

Пам'ять жива... Прикрашений рушниками хрест при дорозі, що йде на хутір Петровського. Неподалік криничка. Хрест при ній — дерев'яний, небесного кольору. Свічка — світлій пам'яті Якова — пастуха, невинно убієнного.

Дзвони Церкви св. Димитрія линуць до Святої Кринички. Побудована з дерева ще у ХІХ столітті, вона є дороговказом до святих місць. Пограбування церкви селяни не допустили навіть в страшні роки гоніння. Дзвони нелюди з дзвіниці вкрали, а ключів від самої церкви тітка Пистина так і не віддала, хоча сама залишилася з переламаними пальцями на руках і ногах. Помстилися вони і її чоловікові Семену, кращому столяру, котрий змайстрував першого хреста. Неподалік, вікнами до церкви, хата тітки Насті, учасниці тих подій, єдиної з тих п'ятидесяти, що сьогодні ще жива.

Наново відлили дзвони селяни для своєї церкви на одному з заводів України. Щоп'ятниці біля Святої Кринички настоятель місцевого храму о. Сергій читає Акафіст Чесному Хресту. Учні місцевої школи — у церковному хорі. Школа в селі — навпроти храму православного. Вода, освячена Матір'ю нашого Господа Ісуса Христа, зцілює дітей і дорослих, повертає жінкам щастя материнства, злагоду в сім'ї. Освячують водою будівлі, а про зцілення тварин розповідають цілі легенди.

ПЛАЧЕ КАМ'ЯНИЙ ХРЕСТ

Помітили старожили — тільки десь у світі твориться свавілля — плаче кам'яний хрест. Чи то жаркий полудень жнивової днини, чи тріскучий мороз — стікає чистої води сльоза з камінної маківки і обох крил-сторін.

Коли в грізну годину Великої Вітчизняної в один день в село прийшло більше як сто похоронок— сльози вдів змішалися з ними і Йосафатовою долиною потік рівчак людського болю. Плакав камінний хрест, коли був землетрус у Вірменії і під час югославських подій, де гинули люди і православні храми. Плакав камінний хрест і під час останньої облоги місця народження Ісуса Христа.

Щоб в наших душах прокинувся страх Божий. Щоб не плакав вівіки камінний хрест біля Святої Кринички.